

MALWINA EWA KOŁODZIEJCZAK

DEFINICYJNO-PRAWNE REGULACJE WOJNY ORAZ TERMINÓW POCHODNYCH¹

W aktach normatywnych obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej nie brakuje mnogości sformułowań pojęć takich jak: wojna, stan wojny czy czas wojny, i – co istotne – niekonsekwencji ich użycia. W. Kitler zauważa, że w opisywanej materii istnieje „brak definicji określonych pojęć”², co tylko powoduje narastanie problemów związanych z ich użyciem. Stwarza to sytuację, w której brak legalnej definicji skutkuje wielością ich interpretacji. Tak też dzieje się z powyższymi pojęciami, gdyż w znacznym stopniu wpływają one na kwestię bezpieczeństwa narodowego.

W nomenklaturze pewnym wyznacznikiem wojny jest trwający konflikt, który jednocześnie zawiera cechy konfliktu wewnętrznego i konfliktu międzynarodowego³. Oznacza to, że lokalny czy wewnętrzny konflikt, który uznawany jest w teorii międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych za niemiędzynarodowy,

Dr MALWINA EWA KOŁODZIEJCZAK – adiunkt w Katedrze Prawa Międzynarodowego i Administracji, Instytut Prawa i Administracji Obronnej, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego, Akademia Sztuki Wojennej, al. Chruściela „Montera” 103, WBN bud. 25, 00-910 Warszawa; e-mail: m.kolodziejczak@akademia.mil.pl; <https://orcid.org/0000-0002-2624-4009>

¹ Autorka w toku badań naukowych zajmowała się definicjami i część wyników przedstawiła w pracach: *Analiza pojęcia wojny, agresji i napaści zbrojnej oraz przykłady ich użycia w aktach prawnych obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej*, „Obronność. Zeszyty Naukowe WZiD AON” 2 (14) 2015, s. 70-79; *Różnica pojęć wojna, konflikt, kryzys, zagrożenie występujących w naukach o bezpieczeństwie – ujęcie prawne*, [w:] *Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w XXI wieku. Pojęcie, zakres, kwalifikacja*, red. W. Sójka, M. Kołodziejczak, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2016, s. 11-21; *Legal problem with binding definitions illustrated with an example of extraordinary measures*, [w:] *New Approaches to the National Security*, Brno: University of Brno 2017, s. 214-219.

² W. KITLER, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2011, s. 45.

³ R. BIERZANEK, J. SYMONIDES, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa: LexisNexis, 2002, s. 378.

w dzisiejszych czasach poprzez zaangażowanie innych podmiotów czy aktorów prawa międzynarodowego często ulega umiędzynarodowieniu. Ale nadal trudno orzec, czy trwa wojna w podstawowym jej znaczeniu, czy może nadal powinno uznawać się, że toczy się konflikt (zbrojny)? Nie chodzi tu przecież jedynie o kwestie definicyjne, ale o prawno-organizacyjne regulacje i skutki prawne, jakie nieodpowiednie nazewnictwo może wywołać.

WPROWADZENIE METODOLOGICZNE

W niniejszym artykule pojęcie wojny zostanie rozpatrzone w podstawowym ujęciu, w rozumieniu prawa międzynarodowego konfliktów zbrojnych, a szerzej – prawa międzynarodowego publicznego. Problem główny sprowadza się do pytania: jak (i czy w ogóle) definiowane jest pojęcie wojny i pojęć pochodnych? Celem pracy jest scharakteryzowanie pojęcia wojny i terminów pochodnych. Natomiast hipoteza wyrażona jest w przypuszczeniu, że nie istnieją regulacje prawne definiujące wojnę i większość terminów pochodnych. Stwarza to sytuację, w której poprzez brak regulacji prawnych może pojawić się wiele sformułowań, mnogość definicji, a w konsekwencji wiele interpretacji. Tak też dzieje się z pojęciem „wojny”, które, biorąc pod uwagę polskie regulacje, należy rozróżnić od „stanu wojny” i „czasu wojny”.

TEORETYCZNE I SEMANTYCZNE ASPEKTY WOJNY

„Wojna” jest pojęciem zaczerpniętym z prawa międzynarodowego publicznego. Wojna, mimo że jest nadal jednym ze sposobów prowadzenia polityki, jest obecnie zakazana. Jak ogólnie wskazują znawcy prawa międzynarodowego, wojna to zerwanie stosunków pokojowych pomiędzy państwami i rozpoczęcie wrogich działań, które charakteryzują się walką zbrojną. J. Białocerkiewicz przyjął z pewnym uproszczeniem, że „wojna jest to taki stan stosunków między państwami, w którym ostry konflikt powstały na gruncie dotychczasowej polityki rozwiązywany jest za pomocą części lub całych sił politycznych, militarnych i gospodarczych, jakimi te państwa dysponują”⁴.

Jednak definicję wojny politycy, filozofowie czy wojskowi próbowali określić już wieki temu. Jedną z najbardziej znanych stworzył C. von Clausewitz, który

⁴ J. BIAŁOCERKIEWICZ, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu*, Olsztyn: Wydawnictwo UWM, 2005, s. 440.

stwierdził, że „wojna jest nie tylko czynem politycznym, lecz prawdziwym narzędziem polityki, dalszym ciągiem stosunków politycznych, prowadzeniem ich innymi środkami”⁵.

Z kolei, w słownikach „wojna” określana jest w różny sposób. Interesujące ujęcie przedstawiono w *Słowniku terminów wojskowych*, gdzie można znaleźć termin „wojna narodowa”, który obecnie w ogóle nie jest stosowany. Zgodnie z definicją, jest to „wojna sprawiedliwa prowadzona o honor, wolność i niezależność narodu przeciw obcym najeźdźcom”⁶. Wydaje się jednak, że ujęcie takie nie jest pozbawione nieścisłości, gdyż brak wskazania, że jest to sytuacja pomiędzy państwami, a nie narodami. Podkreślenia wymaga, że wojna to stan pomiędzy pierwotnymi podmiotami prawa międzynarodowego publicznego. Oznacza to, że może być prowadzona jedynie pomiędzy państwami, a nie narodami⁷. Obecnie często zdarza się, że państwa są wielonarodowe czy też zamieszkuje je wiele mniejszości. Trudno więc zgodzić się, że chodzi o niezależność jednego narodu. Podobnie wygląda kwestia najeźdźców – nie może być to dowolna grupa, a oficjalni przedstawiciele sił zbrojnych czy armia innego państwa. Na uwagę zasługuje fakt, że w definicji podkreślono, iż musi być to wojna sprawiedliwa, gdyż w teorii inna jest zakazana.

W czasach PRL charakterystyczne było wskazywanie, że wojna jest to walka pomiędzy „blokami państw”. W *Małej encyklopedii wojskowej* wskazano, że wojna to „konflikt zbrojny między państwami, blokami państw, narodami lub klasami społecznymi, kontynuacja polityki środkami przemocy w celu osiągnięcia określonych interesów politycznych, ekonomicznych lub ideologicznych”⁸.

Z kolei, w słowniku sprzed kilkunastu lat, określającym sytuacje współczesne, podaje się, że „wojna” to „kontynuacja polityki środkami przemocy, której głównym przejawem jest walka zbrojna”⁹ oraz że jest to „stan funkcjonowania państwa charakteryzujący się istnieniem ostrego konfliktu zewnętrznego lub

⁵ C. VON CLAUSEWITZ, *O wojnie*, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej 1958, s. 15; cyt. za: *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. J. Pawłowski, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2002, s. 155.

⁶ *Słownik terminów wojskowych*, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej 1958, s. 300.

⁷ W prawie międzynarodowym trwa debata na temat podmiotowości narodów, ale nawet, jeśli niektórzy uznają je za podmiot prawa międzynarodowego, to narody nigdy nie będą pierwotnymi podmiotami, a jedynie wtórnymi. Jest to jednak temat bardzo sporny.

⁸ *Mała encyklopedia wojskowa*, t. III, red. J. Urbanowicz, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej 1971, s. 494; cyt. za: *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, 2002, s. 156.

⁹ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, 2002, s. 156.

wewnętrznego rozwiązywanego środkami przemocy, angażujący *gros* potencjału państwa”¹⁰. Nie do końca można zgodzić się z tymi definicjami. W dużym uproszczeniu w pewnej części zgodzić się można z pierwszą definicją, mimo że wojna nie zawsze musi być kontynuacją polityki, a walka zbrojna nie musi mieć wcale miejsca. Jednakże, w odniesieniu do drugiej należy pamiętać, że w rozumieniu prawa międzynarodowego publicznej walki wewnętrzne, w których nie bierze udziału inny podmiot wojną nazwać nie można.

W słowniku powstałym na potrzeby działań podejmowanych przez NATO nie ma pojęcia „wojny”. Mimo, że nie byłaby to definicja legalna sądzić można, że stanowiłaby pewien punkt odniesienia, co do zakresu i treści powstających definicji. Być może nawet stałaby się wyznacznikiem kierunku, w jakim podobna definicja powinna zostać uregulowana¹¹.

„WOJNA” A „CZAS WOJNY”

W Konstytucji RP nie brak nieścisłości odnośnie do stosowania omawianych wyrażeń. Pojęcia takie jak „stan wojny”, „czas wojny”, ale także i „napaść zbrojna” czy „agresja”, mimo że nie oznaczają tej samej sytuacji faktycznej i prawnej, stosowane są w różnej konfiguracji. Dyskusyjnym pojęciem jest użyty w art. 134 „czas wojny”. Definicja „czasu wojny” może wywoływać wątpliwości, gdyż jak już wspomniano brak regulacji prawnych określających taką sytuację. Zgodzić się można, że jest to pojęcie przeciwstawne dla czasu pokoju i odnosi się do faktycznych działań zbrojnych oraz wydarzeń związanych z konfliktem zbrojnym¹². W ujęciu semantycznym „czas wojny” definiowany jest jako „okres funkcjonowania państwa charakteryzujący się istnieniem ostrego konfliktu, w którym regulowanie sporów między zwaśnionymi (antagonistycznymi) stronami (państwami, blokami państw, narodami, grupami społecznymi) realizowane jest środkami przemocy (przy użyciu sił zbrojnych) w celu osiągnięcia określonych

¹⁰ Tamże.

¹¹ *Słownik terminów i definicji NATO zawierający wojskowe terminy i ich definicje stosowane w NATO*, AAP-6, NATO, kwiecień 2014, [w:] http://www.wcnjk.wp.mil.pl/plik/file/N_20130808_AAP6PL.pdf [dostęp: 20.08.2018].

¹² Zob.: S. BUKOWICKA, *Wybrane zagadnienia z zakresu zadań Ministra Obrony narodowej na czas wojny*, [w:] *Minister Obrony Narodowej i Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych w systemie kierowania bezpieczeństwem. Wybrane problemy*, red. W. Kitler, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2013, s. 138.

interesów politycznych, ekonomicznych, ideologicznych lub innych”¹³. Wydaje się, że definicja „czasu wojny” powinna być tożsama z definicją „wojny”, z jednym uszczegółowieniem – wyrażenie to powinno odnosić się do okresu faktycznych działań wojennych. Toteż nie do końca można zgodzić się, że czas ten może zachodzić w innym wypadku niż jedynie w trakcie działań zbrojnych pomiędzy państwami. Prawidłowa interpretacja jest istotna, ponieważ konstytucyjne wyrażenie „na czas wojny”, daje podstawę do mianowania Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych czy ustanowienia sądu wyjątkowego lub trybu doraźnego. W przypadku napięć wewnętrznych, rozruchów, a nawet konfliktu międzynarodowego Naczelnym Dowódcą nie może być mianowany (brak podstawy prawnej na inną niż zewnętrzną okoliczność)¹⁴.

Wskazać jednak należy, że ustawodawca również zauważył problemowość związaną z brakiem tejże definicji. W pracach legislacyjnych nie zdecydowano się jednak na uregulowanie tego pojęcia. Ustawodawca wprowadził zatem konieczność ogłaszania momentu rozpoczęcia czasu wojny przez Prezydenta RP na wniosek Rady Ministrów, ale nie wskazał, jak należy ten czas rozróżniać. Wyrażenie „na czas wojny”¹⁵ wywoływało trudności interpretacyjne już wcześniej. Obecnie to Prezydent RP postanawia, kiedy zaczyna się czas wojny na terytorium RP¹⁶. Jednak nadal nie ma definicji legalnej „czasu wojny”. Opinie i ekspertyzy prawne na ten temat wskazują, że pojęcie „na czas wojny” określa stan faktycznych działań zbrojnych, które już mają miejsce na terenie Rzeczypospolitej¹⁷. Należy zgodzić się z B. Banaszakiem, który określił, że „czas wojny

¹³ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. J. Kaczmarek, W. Łepkowski, B. Zdrodowski, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2008, s. 29.

¹⁴ Więcej na temat Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, zob.: M. KOŁODZIEJCZAK, *Naczelnym Dowódcą Sił Zbrojnych w polskim systemie prawnym*, [w:] *Naczelnym Dowódcą Sił Zbrojnych w systemie obronnym Państwa Polskiego*, red. T. Kośmider, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2014, s. 133-134.

¹⁵ Warto wskazać, że M. Surmański wyliczył, iż w polskich aktach normatywnych wyrażenie „czas wojny” czy „na czas wojny” zostało użyte w około 40 ustawach oraz w około 70 rozporządzeniach, zob.: M. SURMAŃSKI, *Pojęcie „czas wojny” oraz problemy wynikające z jego niedookreśloności w polskim systemie prawnym*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 30 (2014), nr 2, s. 97.

¹⁶ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2018 r., poz. 1459 z późn. zm. [dalej cyt.: u.p.o.o.RP], art. 4a ust. 1 pkt 4a: „w razie konieczności obrony państwa [Prezydent RP – M.K.] postanawia, na wniosek Rady Ministrów, o dniu, w którym rozpoczyna się czas wojny na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W tym samym trybie postanawia o dniu, w którym czas wojny kończy się”.

¹⁷ Warto też dodać, że jak się wydaje takie rozumienie jest zgodne z wykładnią literalną – *impe-ratio declarativa*, co oznacza, że to co normodawca chciał zawrzeć w danym przepisie określił wprost, zgodnie z literą prawa. Gdyby zatem ustrojodawca chciał, aby Naczelnym Dowódcą mógł być powoływany wcześniej, zapewne by to wyraził.

trwa od początku prowadzenia działań zbrojnych do ich faktycznego lub formalnego (rozejm) zaprzestania i nie jest zależny ani od formalnego wprowadzenia stanu wojny lub stanu wojennego, ani od zawarcia pokoju zgodnie z art. 116 ust. 1¹⁸. Zauważyć jednak należy, że interpretacja ta powstała przed wprowadzeniem przepisu o konieczności ogłaszania czasu wojny.

Ponadto, należy zauważyć, że ogłoszenie czasu wojny nie będzie wywoływać skutków prawnych np. w zakresie ograniczenia praw i wolności człowieka. Zatem czas wojny, czyli faktyczne działania wojenne, mogłyby określać również działania zbrojne zainicjowane wewnątrz kraju przez wewnętrzne grupy. Wówczas zauważyć by można pewną słuszość – w przypadku działań, które Prezydent RP i Rada Ministrów oceniliby jako podstawę do wprowadzenia czasu wojny – nie byłaby istotna ani konieczna dyskusja nad charakterem prawnym zaistniałej sytuacji. W ustawie jednak wprost stwierdzono, że chodzi li tylko o „konieczność obrony państwa” (art. 4a ust. 1 pkt 4a u.p.o.o.RP). A zatem musi nastąpić napaść zbrojna. Przy czym, należy zauważyć, że skoro pojawiła się w ustawie procedura postanawiania o czasie wojny, to jak się wydaje, bez takiego uprzedniego postanowienia, Prezydent nie będzie mógł mianować Naczelnego Dowódcy. A zatem, co będzie w przypadku, gdy faktyczne działania zbrojne będą miały miejsce na terytorium RP, ale Rada Ministrów nie będzie mogła się zebrać i nie wystosuje wniosku do Prezydenta RP ani o wprowadzenie stanu wojennego, ani o ogłoszenie czasu wojny?

„WOJNA” A „STAN WOJNY”

Wątpliwości przysparza także wyrażenie „stan wojny”. Zgodnie z art. 116 Konstytucji RP, to Sejm decyduje o stanie wojny i pokoju. W przypadku napaści zbrojnej na Polskę lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony, Sejm może podjąć uchwałę o stanie wojny¹⁹. Należy przy tym zauważyć, że dopuszczalne jest ogłoszenie stanu wojny z państwem, które

¹⁸ B. BANASZAK, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck 2009, s. 668.

¹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm., art. 116 ust. 1: „Sejm decyduje w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej o stanie wojny i zawarciu pokoju” i ust. 2: „Sejm może podjąć uchwałę o stanie wojny jedynie w razie zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji. Jeżeli Sejm nie może się zebrać na posiedzenie, o stanie wojny postanawia Prezydent Rzeczypospolitej”.

zaatakowało naszego (natowskiego) sojusznika, a faktyczne działania zbrojne nie będą odbywały się na terytorium Polski. Nie jest to zatem zawsze równoznaczne z prowadzeniem faktycznych działań wojennych. Jak konstatawał L. Garlicki, „art. 116 ust. 2 odnosi się do «stanu wojny». Pojęcie to nie zostało wprawdzie zdefiniowane w konstytucji, ale tradycyjnie odnosi się je do określenia szczególnego stosunku pomiędzy dwoma lub więcej państwami. Jest to więc instytucja bezpośrednio wiążąca się ze stosunkami międzynarodowymi (a tym samym – i z prawem międzynarodowym), co zasadniczo odróżnia ją od stanu wojennego czy wyjątkowego, które odnoszą się do stosunków wewnętrznych w państwie. Świadczy też o tym systematyka konstytucji i nie wydaje się wyłącznie dziełem przypadku (czy tradycji), że instytucja stanu wojny została unormowana poza rozdziałem o stanach nadzwyczajnych²⁰».

Z racji, że nie istnieje jedna, zwarta definicja legalna, często niemożliwe jest, by zakwalifikować jednoznacznie pewne wydarzenia czy działania, gdyż trudno stwierdzić czy występuje konflikt zbrojny czy toczy się wojna. Należy jednak zaznaczyć, że zdarza się, że walka zbrojna kończy się zanim państwa przejdą ze stanu wojny w stan pokoju (działania zbrojne ustały, lecz nie podpisano traktatu pokojowego). Może też dojść do ogłoszenia wojny „na papierze”, bez faktycznej walki zbrojnej (np. z racji zobowiązań wynikających z umowy międzynarodowej o wspólnej obronie ogłasza się stan wojny), co spowoduje zerwanie stosunków dyplomatycznych, kontaktów handlowych, ale nie będzie się to wiązało z działaniami zbrojnymi na terytorium RP. Wydaje się zatem, że można przyjąć założenie, iż wojna zawsze oznacza faktyczne działania zbrojne, które rozumieć trzeba też jako czas wojny, natomiast stan wojny może także dotyczyć wrogich stosunków pomiędzy państwami (jako pierwotnymi podmiotami prawa międzynarodowego), ale nie zawsze muszą wynikać z tego działania zbrojne. Zatem stan wojny nie zawsze będzie wiązać się z konfliktem zbrojnym, agresją czy napaścią zbrojną bezpośrednio na dane państwo, gdyż napaść zbrojna czy agresja może dotyczyć sojusznika. Trafnie sens stanu wojny ujął M. Kallas, który stwierdził: „stan wojny to sytuacja prawna między państwami znajdującymi się w stanie wojny. Stan wojny oznacza także zerwanie: stosunków dyplomatycznych, konsularnych, gospodarczych i bezpośrednich kontaktów między obywatelami oraz zawieszenie obowiązujących umów międzynarodowych między wojującymi

²⁰ L. GARLICKI, *Rozdział IV. Sejm i Senat. Artykuł 116*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, red. L. Garlicki, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, s. 5.

stronami”²¹. Z kolei P. Winczorek stwierdził: „stan wojny może nie pokrywać się z czasem wojny, a w szczególności może trwać dłużej niż czas wojny”²².

Jednak przede wszystkim należy rozróżnić stan wojny od stanu wojennego²³. Jak stwierdza P. Radziejwicz: „wprowadzenie stanu wojny adresowane jest przede wszystkim do innego państwa, a także do społeczności międzynarodowej. Pociąga ono za sobą skutki wynikające z prawa międzynarodowego, a więc możliwość rozpoczęcia działań zbrojnych, zerwanie stosunków dyplomatycznych, ograniczenie praw obywateli państwa-strony konfliktu itp.”²⁴.

Trudno zatem stawiać znak równości między stanem wojny a czasem wojny. Gdyby intencją ustrojodawcy było uznanie tych wyrażen za tożsame, to jak się wydaje, zostałby użyty tylko wybrany termin. Podobnie zauważył P. Radziejwicz, stwierdzając, że „wydaje się, iż «stanu wojny» nie należy utożsamiać ani z «czasem wojny» (art. 134 ust. 4 i art. 175 ust. 2 Konstytucji), ani ze «stanem wojennym» (np. art. 228 ust. 1 i art. 229 Konstytucji). Różnice językowe jakie występują pomiędzy tymi pojęciami mają w niniejszym przypadku również swój rzeczywisty sens merytoryczny”²⁵. Co więcej, już Rada Ministrów wskazywała na konieczność dodania definicji tychże pojęć: „podkreślenia wreszcie wymaga, że konstytucyjne pojęcia «kierowania obroną państwa», podobnie jak pojęcia «czas wojny» i «stan wojny» wymagają stosownego zdefiniowania i uszczegółowienia w ustawie. Definicja taka powinna m.in. dokonać wyraźnego rozróżniania pomiędzy sferą kierowania obroną państwa i dowodzenia Siłami Zbrojnymi w stanie wojennym oraz w stanie lub w czasie wojny”²⁶. Stan wojny będzie zatem regulował stosunki międzynarodowe, a stan wojenny sprawy wewnętrzne w przypadku zagrożenia, którego źródło jest jednak zewnętrzne.

²¹ M. KALLAS, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN 1997, s. 85-87; cyt. za: *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, 2002, s. 128.

²² P. WINCZOREK, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku*, Warszawa: Wydawnictwo LIBER 2000, s. 147.

²³ Stan wojenny to jeden ze stanów nadzwyczajnych, który może wprowadzić Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów „w razie zewnętrznego zagrożenia państwa, zbrojnej napaści na terytorium RP lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony” (art. 229 Konstytucji RP). Z tego też powodu wyrażenie to nie zostało omówione w tym artykule, gdyż Autorka uważa, że stan wojenny jako jeden ze stanów nadzwyczajnych wymaga odrębnego omówienia.

²⁴ P. RADZIEWICZ, *Opinia prawna z 5 grudnia 2001 r. w sprawie projektu ustawy o stanie wojennym*, [w:] <http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk4.nsf/Opwsdr?OpenForm&16> [dostęp: 28.08.2018].

²⁵ Tamże, s. 8.

²⁶ *Stanowisko Rady Ministrów wobec przedłożonego przez Prezydenta RP projektu ustawy o stanie wojennym (druk nr 16)*, 18 lutego 2002, Warszawa, DSPR-140-142(2)/01.

WNIOSKI

Wnioski z zarysowanego jedynie fragmentu szerszego problemu, jakim jest brak wielu definicji legalnych z zakresu czy to bezpieczeństwa czy obronności, sprowadzają się do kilku punktów. Definicja wojny, a przynajmniej stanu wojny i czasu wojny, powinny przybrać rangę prawną. Prawidłowe definiowanie jest niezbędne dla właściwego określania sytuacji, konsekwencji z nimi związanych, a także skutków prawnych, które wywołują. Należy zatem zaznaczyć, że jedynie precyzyjne i ściśle definiowanie powyższych pojęć, najlepiej poprzez wprowadzenie ich do prawa krajowego bądź międzynarodowego, spowodowałyby rozwiązanie wielu wątpliwości i zamknęłyby drogę do czasem wykluczających się interpretacji. Nie można przy tym nie zauważyć jakże interesującej i wartościowej opinii Z. Cybichowskiego, który głosił, że „wojna jest pojęciem pozaprawnym z uwagi na fakt, że godzi w istotę praw zasadniczych państw”²⁷ i dlatego też ingerencja w naturalne prawa nie może być w jakikolwiek sposób regulowana. W istocie zatem, po II wojnie światowej Komisja Prawa Międzynarodowego Organizacji Narodów Zjednoczonych zdecydowała, że skoro wojna jest bezprawna, to bezcelowe jest zajmowanie się regulacjami, które jej dotyczą. Jak uważa R. Bierzanek, „poglądy takie w niemałym stopniu zaciążyły na rozwoju międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych”²⁸. Toteż, nie należy się dziwić, że większość obowiązujących przepisów dotyczących międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych nie odpowiada współczesnemu pojmowaniu konfliktów i trudno znaleźć definicję legalną wojny. Definicja taka, podobnie jak rozwinięcie terminów „czas wojny” czy „stan wojny”, które można uznać za powstałe na potrzeby konkretnych sytuacji, mimo że stosowane w najważniejszych aktach normatywnych nie doczekały się ani zdefiniowania, ani prawnego uregulowania.

Wydaje się zatem, że ustrojodawca, co potwierdził ustawodawca, zarezerwował wprowadzenie stanu wojennego jedynie do najcięższego zagrożenia, jakim jest wojna. Należy jednak przy tym podkreślić, że wojna, czas wojny, stan wojny i przede wszystkim stan wojenny, choć powiązane, nie są tożsame. Nie zostało też wskazane, że przed czasem wojny Sejm (Prezydent) powinien podjąć decyzję o stanie wojny albo przed podjęciem decyzji o stanie wojny powinien zostać ogłoszony czas wojny. Nie można zatem przyjąć, że przed postanowieniem o czasie wojny należy ogłosić stan wojny, ani tym bardziej, że muszą występować równocześnie.

²⁷ Z. CYBICHOWSKI, *Prawo międzynarodowe publiczne i prywatne*, wyd. 3, Warszawa [s.n.] 1928; cyt. za: BIAŁOCERKIEWICZ, *Prawo międzynarodowe publiczne*, s. 441.

²⁸ BIERZANEK, SYMONIDES, *Prawo międzynarodowe publiczne*, s. 398.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej,
Dz. U. z 2018 r., poz. 1459 z późn. zm.

LITERATURA

- BANASZAK Bogusław: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck 2009.
- BIAŁOCERKIEWICZ Jan: Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu, Olsztyn: Wydawnictwo UWM 2005.
- BIERZANEK Remigiusz, SYMONIDES Janusz: Prawo międzynarodowe publiczne, Warszawa: LexisNexis 2002.
- BUKOWICKA Stanisława: Wybrane zagadnienia z zakresu zadań Ministra Obrony narodowej na czas wojny, [w:] Minister Obrony Narodowej i Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych w systemie kierowania bezpieczeństwem. Wybrane problemy, red. W. Kitler, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2013, s. 126-140.
- CLAUSEWITZ VON Carl: O wojnie, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej 1958.
- CYBICHOWSKI Zygmunt: Prawo międzynarodowe publiczne i prywatne, wyd. 3, Warszawa [s.n.] 1928.
- GARLICKI Leszek: Rozdział IV. Sejm i Senat. Artykuł 116, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, t. II, red. L. Garlicki, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe 2001, s. 5.
- KALLAS Marian: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN 1997.
- KITLER Waldemar: Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2011.
- KOŁODZIEJCZAK Malwina: Analiza pojęcia wojny, agresji i napaści zbrojnej oraz przykłady ich użycia w aktach prawnych obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej, *Obronność. Zeszyty Naukowe WZiD AON* 2 (14) 2015, s. 70-79.
- KOŁODZIEJCZAK Malwina: Legal problem with binding definitions illustrated with an example of extraordinary measures, [w:] *New Approaches to the National Security*, Brno: University of Brno 2017, s. 214-219.
- KOŁODZIEJCZAK Malwina: Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych w polskim systemie prawnym, [w:] *Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych w systemie obronnym Państwa Polskiego*, red. T. Kośmider, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2014, s. 130-140.
- KOŁODZIEJCZAK Malwina: Różnica pojęć wojna, konflikt, kryzys, zagrożenie występujących w naukach o bezpieczeństwie – ujęcie prawne, [w:] *Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w XXI wieku. Pojęcie, zakres, kwalifikacja*, red. W. Sójka, M. Kołodziejczak, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2016, s. 11-21.
- Mała encyklopedia wojskowa, t. III, red. J. Urbanowicz, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej 1971.
- Słownik terminów wojskowych, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej 1958.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, red. J. Kaczmarek, W. Łepkowski, B. Zdrodowski, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2008.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, red. J. Pawłowski, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej 2002.

- SURMAŃSKI Marek: Pojęcie „czas wojny” oraz problemy wynikające z jego niedookreśloności w polskim systemie prawnym, *Bezpieczeństwo Narodowe* 30 (2014), nr 2, s. 95-109.
- WINCZOREK Piotr: Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Warszawa: Wydawnictwo LIBER 2000.

INNE

- RADZIEWICZ Piotr: Opinia prawna z 5 grudnia 2001 r. w sprawie projektu ustawy o stanie wojennym, [w:] <http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk4.nsf/Opwsdr?OpenForm&16> [dostęp: 28.08.2018].
- Słownik terminów i definicji NATO zawierający wojskowe terminy i ich definicje stosowane w NATO, AAP-6, NATO, kwiecień 2014, [w:] http://www.wcnjk.wp.mil.pl/plik/file/N_2013_0808_AAP6PL.pdf [dostęp: 20.08.2018].
- Stanowisko Rady Ministrów wobec przedłożonego przez Prezydenta RP projektu ustawy o stanie wojennym (druk nr 16), 18 lutego 2002, Warszawa, DSPR-140-142(2)/01.

DEFINICYJNO-PRAWNE REGULACJE WOJNY ORAZ TERMINÓW POCHODNYCH

Streszczenie

W aktach prawnych i najważniejszych dokumentach obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej nie brakuje mnogości sformułowań pojęć takich jak: wojna, stan wojny czy czas wojny. Brak definicji prawnie wiążących oraz niekonsekwencja użycia definicji tożsamyh prowadzi do różnych, często wykluczających się interpretacji danych sytuacji, co może nieść różne skutki prawne.

Jedynie precyzyjne i ściśle definiowanie powyższych pojęć, najlepiej poprzez wprowadzenie ich do prawa krajowego bądź międzynarodowego, spowodowałyby rozwianie wielu wątpliwości i zamknęłyby drogę do czasem wykluczających się interpretacji, co jest szczególnie ważne w zakresie pojęć i zagadnień związanych z bezpieczeństwem i obronnością. Dlatego też w pracy autorka przedstawi definicje i regulacje wynikające z polskich aktów prawnych, odnoszące się do wojny, czasu wojny i stanu wojny.

Słowa kluczowe: wojna; czas wojny; stan wojny; definicje legalne

DEFINITIONAL AND LEGAL REGULATIONS OF WAR AND RELATED TERMS

Summary

Legal acts and the most important documents in force in the Republic of Poland contain a multitude of wording of terms such as: war, state of war or time of war. The lack of legally binding definitions and the inconsistency of the use of similar (but not the same) definitions leads to different, often mutually exclusive interpretations of given situations, which may have different legal consequences.

Only precise and strict defining of the above concepts by adopting their legal definitions would dispel many doubts and close the way to sometimes mutually exclusive interpretations. This is particularly important in terms of concepts and issues related to security and defense. Therefore, the author will present definitions and regulations resulting from Polish legal acts, referring to war, time of war and the state of war.

Key words: war; time of war; state of war; binding definitions